

Mgr Paweł Frączek

Zakład Ekonomiki Przedsiębiorstw

Uniwersytetu Rzeszowskiego

Wpływ zmian w gazownictwie na jego konkurencyjność

WSTĘP

W referacie przedstawiona została charakterystyka działań służących podniesieniu konkurencyjności branży gazowniczej w Polsce. Ujęto również przesłanki działań służących interwencji instytucji państwa w funkcjonowanie branż infrastrukturalnych.

Przewidywane kierunki zmian zostały przedstawione na tle zmian, jakie zaszły w krajach UE oraz w porównaniu do treści zawartych w dyrektywach unijnych regulujących funkcjonowanie unijnego gazownictwa.

PRZESŁANKI INGERENCJI PAŃSTWA W FUNKCJONOWANIE MONOPOLI

Jednym z najważniejszych zadań państwa jest przewyżczenie występowania niesprawności, ułomności rynku (*market failure*)¹. Nawet kraje o ugruntowanej gospodarce rynkowej mają czasem kłopot z ułomnościami rynku takimi jak działanie monopolu i wpływ efektów zewnętrznych².

Do przyczyn występującej nieefektywności rynku, należy zaliczyć³:

- niedoskonałą konkurencję, kartelizację i występowanie monopolu naturalnych;
- niedostatki wynikające z występowania praw własności indywidualnej i zbiorowej;
- dobra publiczne;

¹ A. Wojtyna, *Rola państwa we współczesnej ekonomii*, „Ekonomista” 2002, nr 3, s. 356.

² P.A. Samuelson, W.D. Nordhaus, *Ekonomia*, tom I, PWN, Warszawa 1996, s. 89.

³ C. Brown, P. Jackson, *Public Sector Economics*, Oxford, Basil Blackwell 1990, s. 28–29. Przywołane za P. Jeżowski, *Związki ekonomii z ochroną środowiska*, www.bigbrather.pesk.org.pl/ekokonf_3.html z dnia 28.06.2002 r.

- efekty zewnętrzne;
- niekompletną informację, z powodu której konsumenci podejmują niekorzystne dla siebie decyzje;
- niepewność przyszłych zdarzeń. Wpływa ona na decyzje dotyczące dokonania zakupów lub ich nierealizowania, podejmowane przez uczestników rynku.

Poszczególne czynniki wywołujące nieefektywność rynku nie występują z jednakową siłą we wszystkich dziedzinach gospodarki. Konsekwencją ich znacznego nagromadzenia są liczne kryzysy gospodarcze przejawiające się rosnącym bezrobociem, inflacją oraz odczuwalnym pogorszeniem warunków życia społeczeństwa. Intensywność oddziaływania instytucji państwa, służąca ograniczeniu powyższych czynników, jest w poszczególnych krajach różna i zależy od przyjętych przez rządy priorytetów prowadzonej polityki gospodarczej.

Występujące nieefektywności rynku oraz potrzeba ich przezwyciężenia wskazuje na konieczność podejmowania działań służących wspieraniu mechanizmu rynkowego. Stały się one częścią zadań, jakie spoczywają na państwie pełniącym funkcję strażnika stabilności gospodarczej. Instytucje państwa swymi działaniami ograniczają konsekwencje niesprawności rynku oraz dążą do zapewnienia optymalnych warunków życia ludności.

Problematyka ta dotyczy również sektorów infrastrukturalnych. Przekonanie o konieczności dokonania przez państwo interwencji regulującej rynek jest poglądem stosunkowo młodym. Jego początki to przełom lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych. Wtedy to podniesiono kwestię, że realizowanie przez państwo usług infrastrukturalnych wpływa na pogorszenie konkurencyjności poszczególnych krajów. Pogląd ten wynikał z dostrzeżenia faktu, że konkurencyjność gospodarki danego kraju w bardzo dużym stopniu zależy od efektywności działania jego dziedzin infrastrukturalnych.

Optymalnym rozwiązaniem dla sektora infrastrukturalnego byłoby wdrożenie do niego konkurencji. Pogląd taki jest uzasadniany tym, że⁴:

- konkurencja powinna doprowadzić do wyższej efektywności produkcyjnej, z której korzyści osiągnęliby konsumenci. Pozwoli to na bardziej racjonalną alokację zasobów oraz na ochronę konsumentów przed negatywnymi konsekwencjami występowania monopolu;
- możliwość dokonywania wyboru przez konsumentów wpłynie na większe zróżnicowanie i lepszą jakość usług. Potencjalni dostawcy w trosce o zdobycie

⁴ P. Jasiński, *Konkurencja w przemyśle elektroenergetycznym*, [w:] P. Jasiński, A. T. Szablewski, G. Yarrow, *Konkurencja i regulacja w przemyśle energetycznym. Brytyjskie doświadczenia a polskie problemy*, PAN, Warszawa 1995, s. 95.

klienta będą zmuszeni podejmować działania służące zwiększeniu atrakcyjności swych produktów;

- zmniejszy się niebezpieczeństwo wystąpienia braków w zaopatrzeniu, ponieważ konkurujący ze sobą prywatni producenci byłiby zainteresowani zróżnicowaniem źródeł dostaw;
- obniżenie stopnia upolitycznienia procesu decyzyjnego zmusi zarządzających przedsiębiorstwami do koncentracji na poprawie efektywności działalności, a nie na pozyskiwaniu kontaktów z politykami.

Korzyści z wdrożenia mechanizmu konkurencji do dziedzin gospodarowania należy rozpatrywać w kontekście uzyskania ich efektów długoterminowych dla gospodarki. Ocena w krótkim okresie, ze względu na nieujawnienie się wszystkich efektów oraz możliwe początkowe zakłócenia, nie pokazuje rzeczywistego zakresu wprowadzonych zmian.

Trzeba zaznaczyć, że nie do wszystkich obszarów funkcjonowania przedsiębiorstwa – monopolisty można wprowadzić mechanizm konkurencji. Ze względu na interes państwa określa się, w jakie obszary analizowanej branży będzie wdrażany mechanizm konkurencji, a w jakich dziedzinach ingerencja państwa będzie wymuszała zmianę w funkcjonowaniu branży⁵.

Do sposobów ingerencji państwa w praktykę funkcjonowania monopoli naturalnych, służących ograniczeniu jego kosztów, można zaliczyć podatki, własność państwową, regulację administracyjną i ekonomiczną oraz politykę antytrustową⁶. Spośród wymienionych podejść do najważniejszych zaliczyć należy regulację stosowaną powszechnie w wielu krajach świata. Jest ona definiowana jako „...porządkowanie, normowanie, nastawianie (mechanizmu)”⁷. Poprzez regulację rynku można rozumieć wykorzystanie przez państwo „prawa do przymusu”⁸. Jest to bardzo pojemna definicja tego pojęcia. Mieszczą się w niej różnorodne działania obejmujące m.in. kontrolę wejścia do branży, wyznaczanie cen i szczegółowe określanie zasad funkcjonowania danego rynku oraz polityka antymonopolowa i fiskalna.

⁵ Do przykładów dziedzin, w których nie wdraża się konkurencji w dziedzinach infrastrukturalnych zalicza się przesył energii sieciami wysokiego napięcia oraz przesył gazu gazociągami wysokiego ciśnienia.

⁶ P.A. Samuelson, W.D. Nordhaus, *Ekonomia*, wyd. cyt., s. 786 i nast.

⁷ W. Kopaliński, *Podręczny słownik wyrazów obcych*, Rytm, Warszawa 1999, s. 689.

⁸ G. Stigler, *The Theory of Economic Regulation*, [w:] *The Essence of Stinger*, K. Leube, T.G. Moore (red.), Hoover Institution Press, Stanford 1986. Przywołane za J. Rączka, *Dlaczego państwo reguluje rynki – pozytywne teorie regulacji ekonomicznej*, „Ekonomista”.

METODY REGULACJI DZIEDZIN INFRASTRUKTURALNYCH

Konieczność przewyciężenia lub przynajmniej ograniczenia nieefektywności monopolu wymusza podejmowanie działań regulacyjnych. Stąd też zazwyczaj podmioty będące monopolami naturalnymi są regulowane lub kierowane przez państwo⁹. W sytuacji, gdy dostarczanie przez przedsiębiorstwo monopolistyczne produktów jest nadzorowane przez państwo¹⁰, podmiot ten musi zagwarantować sobie generowanie przychodów z działalności zapewniających wypracowanie zysku, a przynajmniej pokrycie kosztów działalności. Jednocześnie przedsiębiorstwo to musi zagwarantować swój produkt wszystkim potencjalnym chętnym.

Jeden z popularnych podziałów metod dokonywania regulacji cenowej monopoli naturalnych wskazuje na¹¹:

- regulację kosztową (tzw. regulacja stopy zwrotu, regulacja kosztu plus) (cost of service regulation);
- regulację bodźcową (tzw. regulacja pułapu cenowego).

Regulacja kosztowa jest przeprowadzana poprzez szczegółowy nadzór instytucji regulacyjnej nad działalnością przedsiębiorstwa energetycznego. Przedmiotem regulacji jest poziom osiąganych przez poddany regulacji podmiot przychodów pokrywających koszty działalności, których ponoszenie jest niezbędne do prowadzenia działalności. Do kosztów tych zalicza się koszty operacyjne prowadzonej działalności wraz z amortyzacją. W kosztach tych uwzględnia się również konieczność zagwarantowania minimalnej stopy zwrotu z zainwestowanego kapitału¹².

Z oszacowaniem minimalnej stopy zwrotu z kapitału wiąże się ryzyko wystąpienia tzw. efektu Averch-Johnsona. Dotyczy on sytuacji, gdy gwarantowana przez regulatora stopa zwrotu jest wyższa od rynkowego kosztu kapitału. Przedsiębiorstwo regulowane jest wówczas zainteresowane podniesieniem wartości posiadanego majątku. Wzrost ten pozwala mu na uzyskanie, zatwierdzonej przez instytucję regulacyjną, stopy zwrotu na poziomie wyższym od uzyskiwanego na rynku konkurencyjnym. Oznacza to ryzyko, że przedsiębiorstwo regulowane będzie zainteresowane stosowaniem technik kapitałochłonnych gwarantujących mu wysoką stopę zwrotu. Uzyskiwanie ponadprzeciętnych zysków prowadzi

⁹ H. R. Varian, *Mikroekonomia*, Warszawa 1995, s. 439.

¹⁰ Przykładem działalności, w której występuje kierowanie przez instytucje państwa monopolem naturalnym, może być przewóz osób za pośrednictwem transportowych przedsiębiorstw komunalnych.

¹¹ A. Dobroczyńska, L. Juchniewicz, B. Zalewski, *Regulacja energetyki w Polsce*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Warszawa – Toruń 2001, s. 26.

¹² Konieczne jest również zoptymalizowanie struktury kapitału w taki sposób, by minimalizować jego koszt dla przedsiębiorstwa. Jest on szacowany jako średni ważony koszt kapitału WACC (Weighted Average Cost of Capital).

dotąd do ograniczenia możliwości działania w branży nowym, bardziej efektywnym podmiotom nie dysponującym tak dużymi kapitałami.

Regulacja bodźcowa oparta jest na formule regulacyjnej RPI – X zwanej pułapem cenowym, gdzie:

- RPI – stopa inflacji (Retail Price Index)¹³,
- X – wskaźnik poprawy efektywności przedsiębiorstwa.

Na podstawie przeprowadzonych analiz regulator ustala dla przedsiębiorstwa bazowy poziom kosztów działalności. W oparciu o niego przyjmuje się maksymalny wskaźnik wzrostu kosztów w kolejnym okresie obliczany na podstawie wspomnianej formuły regulacyjnej.

Efektom działań regulacyjnych w poszczególnych dziedzinach gospodarki powinno być tworzenie czytelnych warunków do działania przedsiębiorstw. Warunki te powinny być zbliżone do rozwiązań występujących na rynkach konkurencyjnych mimo tego, że przedsiębiorstwo na nim działające jest monopolem naturalnym. Oznacza to wymuszanie na przedsiębiorstwach zasad działania, które spowodują, że będą one funkcjonowały w sposób maksymalnie zbliżony do działania na rynkach konkurencyjnych¹⁴. Działania służące przywróceniu mechanizmu rynkowego są podejmowane nie tylko przez regulatora, ale także przez sprawującego nadzór właścicielski nad podmiotem monopolistycznym organ państwa. Służą one osiągnięciu trwałej przewagi konkurencyjnej na rynku¹⁵.

LIBERALIZACJA GAZOWNICTWA W KRAJACH UE

Kwestia funkcjonowania rynków gazowniczych krajów unijnych jest niezwykle złożona oraz istotna dla tych krajów, stąd też jej unormowanie przez ustawodawstwo unijne. W 1998 roku Parlament Europejski przyjął Dyrektywę 98/30/EC dotyczącą wspólnych zasad wewnętrznego rynku gazu ziemnego, tzw. Europejską Dyrektywę Gazową (EDG)¹⁶. Nadała ona ramy prawne działania przedsiębiorstw gazowniczych w krajach unijnych.

Ogólnym celem wdrażania EDG jest stworzenie jednolitego, wspólnego, liberalnego rynku gazowego w miejsce piętnastu lub więcej (w przypadku

¹³ Koncepcja ta została spopularyzowana przez J. Littlechilda. Jest on jednym z najbardziej uznanych w świecie autorytetów w dziedzinie regulacji i prywatyzacji dziedzin infrastrukturalnych.

¹⁴ K. Filiński, W. Lewandowski, *Zasady regulacji w sektorze elektroenergetycznym*, www.cire.pl z dnia 02.06.2000 roku.

¹⁵ M. Okólski (red.), *Jaki model rynku energii?*, Warszawa 2001, www.ure.gov.pl/biblioteka/b4_12.html z dnia 02.06.2002 r.

¹⁶ Dyrektywa 98/30/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22.06.1998 r. w sprawie wspólnych zasad dotyczących wewnętrznego rynku gazu ziemnego.

nowych członków) mniej lub bardziej zliberalizowanych rynków krajowych. Liberalizacja rynku pozwoli na stworzenie warunków do obniżenia cen gazu dla odbiorców oraz do obniżenia poziomu kosztów własnych przedsiębiorstw gazowniczych zajmujących się transportem i dystrybucją paliw¹⁷.

Celem zmian jest doprowadzenie do obniżenia kosztów funkcjonowania przemysłów gazowniczych, a poprzez to do obniżenia cen gazu dla odbiorców. Ma to doprowadzić do zwiększenia konkurencyjności przedsiębiorstw unijnych¹⁸.

Jednym z działań służących liberalizacji rynku gazowniczego jest dokonanie jego otwarcia, a więc realizacja zasady dostępu stron trzecich TPA (*Third Part Access*) do sieci gazowych, które stanowią własność działającego na danym terenie przedsiębiorstwa. Jest to podstawowe i zarazem bardzo skuteczne narzędzie otwierania rynku. Jego stosowanie oznacza, że uprawnieni odbiorcy mogą kupować gaz u dowolnie wybranego dostawcy, który nie jest operatorem sieci przesyłowej lub dystrybucyjnej zlokalizowanej w pobliżu ich siedziby.

Oznacza to wymuszenie konkurencji na dostawcach walczących o możliwość sprzedaży gazu ze swych źródeł. Prowadzi to do zmniejszenia poziomu cen gazu. W zamian za realizację usługi przesyłowej gazu (umożliwienie dostępu do gazociągów) właściciel sieci otrzymuje oczywiście odpłatność¹⁹. Traci jednak możliwość sprzedaży gazu z własnych źródeł oraz uzyskania marży z tej działalności.

W działaniach służących liberalizacji rynku gazowniczego w UE przyjęto zasadę, że każdy z krajów musi otworzyć przynajmniej 20% rynku lub umożliwić swobodne dostawy gazu tym odbiorcom, którzy zużywają minimum 25 mln m³ rocznie. Odbiorca, który dzięki wielkości swych zakupów gazu uzyskał prawo do korzystania z możliwości realizacji usługi przesyłowej, a poprzez to prawo

¹⁷ Liberalizacja rynków gazowniczych oznacza, że następuje przejście od „monopolu i własności państwowej do konkurencji i własności prywatnej poprzez restrukturyzację i prywatyzację”. Por. J. Sterh, *Liberalizacja rynku gazu ziemnego: podstawowe pojęcia i problemy*, [w:] P. Jasiński, T. Skoczyny (red.), *Gazownictwo*, Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1996, s. 79.

¹⁸ Problematyka liberalizacji poszczególnych rynków krajów unijnych ma bardzo szerokie ujęcie w literaturze przedmiotu. Por. m.in. P. Jasiński, T. Skoczyny (red.), *Gazownictwo*, wyd. cyt.; A. T. Szablewski (red.), *Konkurencja, regulacja i prywatyzacja sektora energetycznego*, INE PAN, Warszawa 2000; A. J. Piwowarski, *Liberalizacja rynku gazowego w krajach Unii Europejskiej i polskie działania dostosowawcze*, Materiały z I Małopolskiej Konferencji Energetycznej „80 lat gazownictwa ziemnego w rozwoju polskiej gospodarki”, Tarnów 2000.

¹⁹ Realizacja zasady TPA oznacza radykalną zmianę dla właściciela sieci gazowej. Przystaje on być właścicielem sieci, który kupuje gaz od kopalni lub pośrednika i sprzedaje go za pośrednictwem swej sieci odbiorcom. Jego nowa rola oznacza uzyskiwanie znacznej części przychodów z usług, jakie może on świadczyć na rzecz swych klientów. Obok dotychczasowej działalności polegającej na sprzedaży gazu, realizuje on usługę polegającą na udostępnianiu sieci dla gazu od innych dostawców.

do wyboru dostawcy, jest tzw. „odbiorcą uprawnionym”. Od 1 sierpnia 2003 roku próg zakupów, przy którym klient staje się „odbiorcą uprawnionym” został obniżony do 15 mln m³ rocznie. Trzeba zaznaczyć, że kraje unijne (z wyjątkiem Francji) dokonały bardziej radykalnego otwarcia rynku gazowniczego niż wymagane 20%. Obecnie jedynie Dania, Szwecja oraz Francja utrzymują limit 25 mln m³ gazu jako wymóg niezbędny do uzyskania prawa wyboru dostawcy²⁰.

Dla przyspieszenia liberalizacji unijnego rynku gazu w dniu 26 czerwca 2003 r. Komisja Europejska przyjęła Dyrektywę 2003/55/EC dotyczącą wewnętrznego rynku gazu ziemnego. Dyrektywa ta, mimo że formalnie zniosła EDG, stanowi jej rozszerzenie. Zmiany dotyczą w głównej mierze zwiększenia tempa otwierania rynku gazowniczego w krajach członkowskich.

Zmiana ta wynika przede wszystkim z wprowadzenia nowej definicji „odbiorcy uprawnionego” do korzystania z zasady TPA. Zgodnie ze znowelizowaną definicją, otwarcie rynku gazowniczego dla odbiorców innych niż gospodarstwa domowe nastąpi najpóźniej od 1 lipca 2004 roku, zaś całkowite otwarcie rynku nastąpi 1 lipca 2007 roku²¹.

Znowelizowana dyrektywa gazowa ujmuje również przypadki, w jakich przedsiębiorstwo sieciowe może odmówić świadczenia usług przesyłowych²². Dotyczy to sytuacji, gdy nastąpi wyczerpanie zdolności przesyłowych, gdy dostęp do sieci uniemożliwiłby przedsiębiorstwu sieciowemu wykonywanie powierzonych zadań oraz w sytuacji, gdy przedsiębiorstwo sieciowe mogłoby mieć poważne problemy ekonomiczne i finansowe związane z koniecznością realizacji kontraktów zawartych w oparciu o formułę *take or pay*²³.

Znaczną zmianą dla przedsiębiorstw gazownicznych, jaka wynika ze Znowelizowanej Dyrektywy Gazowej, jest również konieczność wydzielenia Operatorów Systemów Przesyłowych. Przedsiębiorstwa te, posiadające odrębność prawną w stosunku do innych podmiotów działających na rynku, będą zajmować się eksploatacją systemu gazociągów przesyłowych wysokiego ciśnienia²⁴. Trzeba zaznaczyć, że wydzielenie prawne nie oznacza konieczności rozdziału własności.

²⁰ Dane z kwietnia 2003 roku. Kraje te przewidują pełne otwarcie swego rynku gazowniczego odpowiednio w 2004, 2006 i 2007 roku.

²¹ Tak szybkie wdrożenie zasady TPA w stosunku do wszystkich odbiorców zużywających gaz dla celów komercyjnych oznacza radykalną zmianę w funkcjonowaniu rynku gazowniczego krajów unijnych. Znowelizowana dyrektywa będzie musiała znaleźć odzwierciedlenie w przepisach wewnętrznych krajów unijnych, w tym w przepisach obowiązujących w nowych krajach członkowskich.

²² Kwestię odmowy dostępu do sieci związaną ze świadczeniem usług przesyłowych reguluje artykuł 21.1 Dyrektywy 2003/55/EC.

²³ Zgodnie z postanowieniami Znowelizowanej Dyrektywy Gazowej, konieczne będzie uzyskanie zgody na odmowę dostępu ze strony regulatora. Wniosek o odmowę dostępu do sieci musi zostać również odpowiednio uzasadniony.

²⁴ W przedsiębiorstwie tym dostawcy gazu będą mogli zamawiać usługę przesyłową.

Właścicielem systemu przesyłowego i dystrybucyjnego może być jeden podmiot. Ważne jest jednak zachowanie między nimi niezależności decyzyjnej.

LIBERALIZACJA RYNKU GAZOWNICZEGO W POLSCE

Kwestię otwarcia krajowego rynku gazowego początkowo regulowało Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 6 sierpnia 1998 r. w sprawie harmonogramu uzyskania przez poszczególne grupy odbiorców prawa do korzystania z usług przesyłowych. Dokument określał harmonogram uzyskiwania przez poszczególne grupy odbiorców prawa do korzystania z usługi przesyłowej²⁵. Kryterium przyjętym w rozporządzeniu była przewidywana ilość rocznych zakupów paliw gazowych przez podmiot²⁶. Trzeba zaznaczyć, że rozporządzenie to dotyczyło jedynie paliw wytworzonych lub wydobytych w Polsce²⁷, co znacząco ograniczyło możliwość stosowania zasady TPA.

Przyjęcie tego zapisu oznacza, że praktycznie nie ma możliwości powstania rynku konkurencyjnego. Warunkami uruchomienia tego rynku były²⁸:

- rezygnacja z przepisu ograniczającego TPA do paliw gazowych wydobywanych w kraju;
- ograniczenie formuły „bierz lub płac” w kontraktach na zakup gazu;
- restrukturyzacja PGNiG SA z wydzieleniem przedsiębiorstw wydobywczych gazu oraz przedsiębiorstw obrotu gazem.

W 2001 roku w Polsce uprawnione do korzystania z usług przesyłowych były przedsiębiorstwa kupujące znaczne ilości paliwa gazowego (zakłady nawozów sztucznych i przemysłu chemicznego, huty metali i szkła, jedna firma produkująca opony, jedna elektrociepłownia)²⁹. Mimo posiadania formalnego

²⁵ Poprzez uzyskanie prawa do korzystania z usług przesyłowych polegających na przesyłaniu zakupionych przez tych odbiorców od wybranych dostawców paliw gazowych, energii elektrycznej lub ciepła, w celu ich odbioru, odbiorcy stają się tzw. „odbiorcami uprawnionymi”.

²⁶ W rozporządzeniu przyjęto, że odbiorcy zakupujący gaz ziemny w ilości:
– powyżej 25 mln m³ w przeliczeniu na gaz ziemny wysokometanowy uzyskują prawo do korzystania z usług przesyłowych z dniem 1 lipca 2000 roku;
– powyżej 15 mln m³ w przeliczeniu na gaz ziemny wysokometanowy uzyskują prawo do korzystania z usług przesyłowych od 1 stycznia 2004 r.;- niższej niż 15 mln m³ w przeliczeniu na gaz ziemny wysokometanowy uzyskują prawo do korzystania z usług przesyłowych z dniem 5 grudnia 2005 r.

²⁷ Kwestię tą uregulowano w § 1 rozporządzenia. Zgodnie z nim „Rozporządzenie określa harmonogram uzyskiwania przez poszczególne grupy odbiorców prawa do korzystania z usług przesyłowych, polegających na przesyłaniu paliw lub energii wydobywanych lub wytwarzanych w kraju, zależnie od wielkości dokonywanych rocznych zakupów paliw gazowych, energii elektrycznej lub ciepła.”

²⁸ Sprawozdanie z działalności Prezesa URE w 2001 roku, zaczerpnięto ze strony www.ure.gov.pl.

²⁹ Tamże.

prawa wynikającego z realizacji zakupów gazu na odpowiednio wysokim poziomie, odbiorcy ci nie korzystali z możliwości dokonania zakupu od „trzeciego” dostawcy.

Wynikające z przepisów ograniczenie, zgodnie z którym tylko gaz pozyskany z krajowych źródeł może być przedmiotem usługi przesyłowej zostało zmienione w nowelizacji ustawy – Prawo energetyczne, która weszła w życie 1 stycznia 2003 r. Obecnie brak jest prawnego ograniczenia jedynie do paliw wydobywanych w kraju. Jednakże w myśl przepisów wprowadzających omawianą nowelizację, do czasu uzyskania przez RP pełnego członkostwa w UE obowiązek przesyłania przez przedsiębiorstwa energetyczne paliw gazowych dotyczy nadal jedynie paliw gazowych wydobywanych na terytorium Polski.

W styczniu 2003 roku zmieniono rozporządzenia regulujące uprawnienia odbiorców do korzystania z usługi przesyłowej. Nowe uregulowanie stanowi, że³⁰:

- odbiorcy, którzy w 2003 r. zużyli paliwa gazowe na własne potrzeby w przeliczeniu na gaz ziemny wysokometanowy w ilości nie mniejszej niż 15 mln m³ stają się „odbiorcami uprawnionymi” od dnia 1 stycznia 2004 r. oraz pozostają nimi w latach następnych;
- podmioty, które w oparciu o udzieloną koncesję wytwarzają energię elektryczną z wykorzystaniem paliw gazowych, stają się odbiorcami uprawnionymi z dniem wejścia w życie rozporządzenia. Uprawnienie dotyczy jedynie paliw gazowych wykorzystywanych do produkcji energii elektrycznej;
- pozostali odbiorcy gazu, niezależnie od wielkości rocznego zużycia paliw gazowych, staną się odbiorcami uprawnionymi od dnia 1 stycznia 2006 r.

Pełne stosowanie warunków wynikających z realizacji zasady dostępu stron trzecich może stać się istotnym czynnikiem ryzyka dla krajowego sektora wydobywczego gazu³¹. Może on stanowić poważne źródło dostawy gazu dla krajowych klientów. Wynika to z poczynienia znacznych nakładów na badania wielkości zasobów gazu oraz z przygotowania wielu złóż do eksploatacji. W sytuacji sprzedaży w kraju gazu importowanego w oparciu o zasadę TPA istnieje ryzyko, że kopalnictwo gazu nie będzie mogło sprostać konkurencji przedsiębiorstw zagranicznych. Może to zagrozić ich funkcjonowaniu w przyszłości.

Zmianom służącym otwarciu rynku gazowniczego w Polsce służy przeprowadzana restrukturyzacja dominującego podmiotu w branży, tj. przedsiębiorstwa Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo SA. Jej skuteczne przeprowadzenie wpłynie na jakość funkcjonowania rynku gazowniczego w Polsce.

³⁰ § 2.1–3 Rozporządzenia Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 20 stycznia 2003 r. w sprawie harmonogramu uzyskiwania przez odbiorców prawa do korzystania z usług przesyłowych, Dz.U. Nr 17, poz. 158.

³¹ M. Kwiecień, *Dywersyfikacja a monopol PGNiG SA – jeszcze raz o zagranicznym gazie dla Polski*, Biuletyn URE, 2001, nr 6. Zacierpnięte ze strony www.ure.gov.pl z dnia 20.12.2002 r.

PODSUMOWANIE

O skuteczności wdrożenia konkurencji do branży gazowniczej w Polsce w bardzo dużym stopniu zadecyduje szybkość przeprowadzanych zmian. Po wstąpieniu naszego kraju do UE bardzo wzrośnie konkurencja na rynku. Nowo wchodzące przedsiębiorstwa będą wykorzystywały w swych działaniach uprawnienia wynikające z dyrektyw unijnych.

Bez dokonania odpowiednich działań restrukturyzacyjnych PGNiG SA może utracić znaczną część rynku. Jednocześnie obecna zła sytuacja finansowa może doprowadzić do ograniczenia możliwości podejmowania działań rozwojowych. Konsekwencją tej sytuacji będzie niska konkurencyjność krajowych przedsiębiorstw z branży w stosunku do nowo wchodzących na rynek oraz wysoki poziom cen gazu dla ich klientów.

LITERATURA

- Brown C., Jackson P., *Public Sector Economics*, Oxford, Basil Blackwell 1990.
- Dobroczyńska A., Juchniewicz L., Zalewski B., *Regulacja energetyki w Polsce*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Warszawa–Toruń 2001.
- Dyrektywa 98/30/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22.06.1998 r. w sprawie wspólnych zasad dotyczących wewnętrznego rynku gazu ziemnego.
- Filiński K., Lewandowski W., *Zasady regulacji w sektorze elektroenergetycznym*, www.cire.pl z dnia 02.06.2000 roku.
- Jasiński P., *Konkurencja w przemyśle elektroenergetycznym*, [w:] Jasiński P., Szablewski A. T., Yarrow G., *Konkurencja i regulacja w przemyśle energetycznym. Brytyjskie doświadczenia a polskie problemy*, PAN, Warszawa 1995.
- Jeżowski P., *Związki ekonomii z ochroną środowiska*, www.bigbrather.pesk.org.pl/ekokonf_3.html z dnia 28.06.2002 r.
- Kopaliński W., *Podręczny słownik wyrazów obcych*, Rytm, Warszawa 1999.
- Kwiecień M., *Dywersyfikacja a monopol PGNiG SA – jeszcze raz o zagranicznym gazie dla Polski*, Biuletyn URE, 2001, nr 6, www.ure.gov.pl z dnia 20.12.2002 r.
- Okólski M. (red.), *Jaki model rynku energii?*, Warszawa 2001, www.ure.gov.pl/biblioteka/b4_12.html z dnia 02.06.2002 r.
- Piwovarski A. J., *Liberalizacja rynku gazowego w krajach Unii Europejskiej i polskie działania dostosowawcze*, Materiały z I Małopolskiej Konferencji Energetycznej „80 lat gazownictwa ziemnego w rozwoju polskiej gospodarki”, Tarnów 2000.
- Rączka J., *Dlaczego państwo reguluje rynki – pozytywne teorie regulacji ekonomicznej*, „Ekonomista”.
- Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 20 stycznia 2003 r. w sprawie harmonogramu uzyskiwania przez odbiorców prawa do korzystania z usług przesyłowych, Dz.U. Nr 17, poz. 158.

- Samuelson P.A., Nordhaus W.D., *Ekonomia*, tom I, PWN, Warszawa 1996.
- Sprawozdanie z działalności Prezesa URE w 2001 r., www.ure.gov.pl.
- Sterh J., *Liberalizacja rynku gazu ziemnego: podstawowe pojęcia i problemy*, [w:] Jasiński P., Skoczyny T. (red.), *Gazownictwo*, Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1996.
- Stigler G., *The Theory of Economic Regulation*, [w:] *The Essence of Stinger*, Leube K., Moore T. G. (red.), Hoover Institution Press, Stanford 1986.
- Szablewski A. T. (red.), *Konkurencja, regulacja i prywatyzacja sektora energetycznego*, INE PAN, Warszawa 2000.
- Varian H. R., *Mikroekonomia*, Warszawa 1995.
- Wojtyła A., *Rola państwa we współczesnej ekonomii*, „*Ekonomista*” 2002, nr 3.

The Influence of Changes in Gas-Industry into its Competitiveness

Summary

One of essential matter of economic policy is state interference in running of sphere of economy. It follows from enormous matter of the fields for the quality of society's life and for competitiveness of individual countries' economies.

Nowadays in EU countries there are undertaken activities to transform the running of gas-industry. The aim of the activities is to introduce the mechanism of competition into those fields of economy. It will affect the increase of efficiency of EU countries' economies.

The transformation touches on also gas-industry in Poland. After our accession into EU radical increase of competition in this market is expected. Hence the adaptation of branches companies' activity into new conditions is required. The activities will determine future situation of Polish gas-industry.